

Performance and Purpose) / Джон Уитмор ; пер. с англ. – М. : Международная академия корпоративного управления и бизнеса, 2005. – 168 с.

9. *Coaching* / Anna Cywicska, Sylwia Majewska, Kamila Pkriak-Kowalska, Eliza Szewc. – Wydanie pierwsze. – Lublin, 2013. – 190 p.

10. *Coaching. Zbiyr narzkdzi wspierania rozwoju* / Marciniak Jukasz T., Rogala-Marciniak Sylwia. – Warszawa : ABC a Wolters Kluwer business, 2012. – 392 p.

11. *International Coach Federation (ICF)* [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.coachfederation.org/ICF>

12. *Stoltzfus T. Sztuka zadawania pytac w coachingu* / T. Stoltzfus. – Wyd. Aetos Media. – Wrociaw, 2012. – 102 p.

НЕЖИНСКАЯ ЕЛЕНА АЛЕКСАНДРОВНА, ТИМЕНКО ВЛАДИМИР НИКОЛАЕВИЧ. Коучинг как инструмент социально-психологической помощи клиенту.

В статье раскрыты особенности использования коучинга как инструмента социально-психологической помощи клиенту в решении проблем, расширении собственных возможностей, содействии личностному и профессиональному развитию. Представлены сущность и основные подходы к определению понятия «коучинг». Раскрыты особенности классического коучингового процесса, а также технологии коучинга и коучингового подхода в работе социального педагога, консультанта, практического психолога. Обоснована важность коучингового подхода в работе социального педагога, практического психолога.

Ключевые слова: коучинг, коуч, клиент, социально-психологическая помощь.

NEZHYNska OLENA, TYMENKO VOLODYMYR. *Coaching as a tool for social and psychological assistance to the client.*

In the article features are exposed the use of coaching as an instrument of socially-psychological help to the client in the decision of problems, expansion of own possibilities, assistance to personality and professional development. Essence and basic going are presented near determination of concept of " coaching". The features of classic коучингового process, and also technologies of coaching and коучингового approach, are exposed in-process social teacher, consultant, practical psychologist. Importance of coaching approach is reasonable in-process social teacher, practical psychologist.

Key words: coaching, coach, client, social and psychological assistance.

УДК 364.025.2

Савельчук І.Б., Ганич Ю.В.

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З МАЛОЗАБЕЗПЕЧЕНИМИ СІМ'ЯМИ: МЕХАНІЗМИ СПІВПРАЦІ ТА ВЗАЄМОДІЇ

У статті здійснено теоретичний аналіз сучасних підходів до проблеми організації соціальної роботи з малозабезпеченими особами та членами їх сімей. Актуалізовано соціальну значущість системи соціального захисту, підтримки та допомоги соціально незахищених категорій населення. Охарактеризовано сучасні тенденції становлення практичної діяльності соціальних працівників з малозабезпеченими сім'ями в Україні. Визначено особливості впливу механізмів

співпраці державних соціальних закладів з громадськими та благодійними організаціями на специфіку роботи з малозабезпеченими категоріями населення. Обґрунтовується значення професійної підготовки фахівців соціальної сфери. Зазначається, що саме вибір напрямів удосконалення підготовки майбутніх соціальних працівників виступає важливим чинником покращення якості надання соціальних послуг.

Ключові слова: малозабезпеченість, організація соціальної роботи, малозабезпечені особи та сім'ї, механізми співпраці, умови удосконалення підготовки фахівців соціальної сфери.

Однією з поширених проблем розвитку будь-якого суспільства є явище бідності, що призводить до негативних соціальних наслідків й характеризується виникненням соціально незахищених категорій населення. Міжнародні організації, державні та недержавні структури більшості країн світу, зокрема й Україна, вважають подолання бідності – пріоритетним напрямом діяльності. Вирішити це надскладне завдання без розбудови соціально-зорієнтованої економіки, науково-обґрунтованої соціальної політики, системи соціального захисту та соціальної роботи стає неможливим. Зрозуміло, що ефективність функціонування соціальної роботи повинна позитивно позначатися на підвищенні рівня життя соціально незахищених верств населення, що забезпечить зменшення категорії «малозабезпечених осіб та сімей». До того ж, розробка змістових та технологічних аспектів соціальної роботи, що спрямована на подолання проблеми бідності виступає суттєвим чинником покращення якості надання соціальних послуг.

Досить суттєвим для України стає соціальна підтримка та соціальна допомога таких категорій населення, які з об'єктивних обставин неспроможні забезпечити гідний рівень власного життя й життя своєї родини: малозабезпечені особи, малозабезпечені сім'ї з дітьми, сім'ї пенсіонерів, непрацездатні особи, багатодітні сім'ї, самотні люди похилого віку тощо. Удосконалення діяльності соціальних закладів у напрямку співпраці з недержавними (громадськими, благодійними) організаціями передбачає організацію такої роботи з малозабезпеченими особами та сім'ями, яка б сприяла повному використанню потенціалу соціальної роботи як ресурсу, спрямованого на розширення соціальних послуг, створення «нових» соціальних технологій. Саме в цьому контексті набуває значення співпраці та взаємодії державних та недержавних соціальних закладів та організацій з вирішення проблеми підвищення якості надання послуг малозабезпеченим верствам населення.

Серед сучасних науковців у галузі соціальної роботи, соціального захисту та соціального забезпечення істотний внесок у оптимізацію надання соціальних послуг певним групам клієнтів, зокрема соціально незахищеним категоріям населення зробили О.В. Безпалько, Н.Б. Болотіна, І.Д. Зверева, А.Й. Капська, О.Г. Карпенко, Л.П. Лутицька, І.І. Мигович, Л.І. Міщик, Н.Р. Нижник, О.Ф. Новікова, П.Д. Павленок, А.Ф. Приходько, М.І. Сирота, Б.І. Сташків, Ю.П. Сурмін, С.Я. Харченко, Е.І. Холостова.

У той же час, існують досить суперечливі погляди щодо визначення сутності поняття «малозабезпеченість», змісту соціальних послуг соціально незахищеним категоріям населення, що пов'язують з підвищенням доходів, життєвого рівня та соціального захисту в умовах ринкових трансформацій національної економіки. У зарубіжній і вітчизняній літературі й досі нечітко визначено систему заходів соціальної роботи з малозабезпеченими особами та членами їх сімей, що вживаються державою з метою забезпечення мінімально прийняттого рівня життя незахищеним верствам населення; не надано всебічної характеристики діяльності соціальних працівників щодо надання соціальних послуг клієнтам, виходячи не з формальних, а з практичних засад.

Потреби теорії та практики соціальної роботи з малозабезпеченими особами (сім'ями) обумовлюють необхідність аналізу стратегічних документів і законодавчих актів щодо покращення якості надання соціальних послуг та практичної діяльності соціальних закладів державного та недержавного підпорядкування.

Тому *метою статті* стало розкриття специфіки соціальної роботи з малозабезпеченими особами (сім'ями) та особливості механізмів взаємодії та співпраці державних та благодійних громадських організацій у роботі з даною категорією.

Проблема організації соціальної роботи з малозабезпеченими особами (сім'ями) представлені у вітчизняній та зарубіжній науковій літературі в контексті подолання соціальної нерівності та бідності. У наукових працях висвітлені різноманітні точки зору щодо визначення поняття «малозабезпеченості», яке співвідноситься зі змістом понять «бідність», «нужденність» та «злиденність».

В історії соціальної роботи питання допомоги та підтримки бідних верств населення завжди займали своє специфічне місце, набуваючи різного змісту та форми їх надання. Соціальна практика благодійної діяльності та добродійної підтримки, якою займалися різні релігійні, громадські, приватні особи та підприємства була спрямована на допомогу соціально незахищеним верствам населення, критерієм якої виступав рівень розвитку суспільного капіталу як «здатність членів суспільства присвятити своє «індивідуальне» на користь «загального» (блага, добра, розвитку)» [6, с. 60]. Системних тенденцій добродійна діяльність набула у сфері надання освітніх послуг [7], оскільки добродійність ставала вирішальним чинником соціалізації особистості, що прогнозувала її життєдіяльність на майбутнє [6].

Об'єктивна потреба соціально незахищених категорій населення у отриманні необхідних соціальних послуг після реформування системи соціального забезпечення колишнього СРСР призводить до розбудови сучасної мережі соціальних закладів. Соціальне забезпечення розглядалася як система заходів, пов'язаних із задоволенням специфічних потреб широких категорій непрацездатного населення, що спрямовувалась на відновлення й збереження їх соціальних зв'язків і суспільних відносин. Після здобуття Україною своєї незалежності поняття «соціального забезпечення» трансформувалося під впливом об'єктивних та суб'єктивних чинників, що й забезпечило поширення поняття «соціального захисту», яке стало вживатися відповідно до міжнародних правових актів та зарубіжного досвіду в сфері соціальної роботи.

Найчастіше в нормативно-правових документах вживається поняття «малозабезпеченість» як певна форма бідності, а не «нужденність» як певний стан особи або сім'ї, хоча за змістом ці поняття тотожні, оскільки пояснюють здатність до забезпечення нормального функціонування людини та її доступ до мінімальної кількості послуг. Для оцінки рівня життя у законодавчих актах України спочатку використовували такі поняття як «межа малозабезпеченості» відповідно до Закону України «Про межу малозабезпеченості» (від 04.10.1994р. №190/94-ВР), зараз додержуються понять «прожитковий мінімум», «мінімальна заробітна плата», що визначаються Законом України «Про державний бюджет України на 2017 рік» (від 21.12.2016 № 1801-VIII). Стосовно правових та організаційних засад соціального захисту малозабезпечених сімей певний вплив на структурно-функціональну організацію процесу надання допомоги має змістове визначення категорії «малозабезпеченість».

Згідно Закону України «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям» від 01.06.2000р. №1768-III, «малозабезпечена сім'я – це сім'я, яка з поважних або незалежних від неї причин має середньомісячний сукупний дохід нижчий від прожиткового мінімуму для сім'ї» [1]. Державна соціальна допомога малозабезпеченим

особам та членам їх сімей як система заходів з надання грошових виплат, натуральної допомоги, пільг і компенсацій, соціальних послуг здійснюється в спеціально створених соціальних закладах. Громадськими, благодійними організаціями надається «гуманітарна допомога як різновид благодійництва з метою поліпшення матеріального становища, сприяння реабілітації малозабезпечених та інших осіб, що потребують піклування» [8, с. 53]. Отже, право малозабезпечених сімей на соціальне забезпечення реалізується завдяки «поєднанню системи державного та недержавного матеріального забезпечення і соціального обслуговування в індивідуальній формі фізичних осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах» [8, с. 17].

За переконанням А.Ф. Приходько [3] соціальний захист малозабезпечених слід будувати на трьох рівнях з урахуванням економічного становища в Україні, джерел фінансування відповідно до можливостей держави та органів місцевого самоврядування. Так, на думку дослідниці, першим рівнем виступає соціальна допомога, яка й гарантує громадянам прожитковий мінімум і можливість психофізичного виживання, другим рівнем стає соціальне забезпечення, що гарантує нормальний рівень існування людини (відшкодування втрат систематичного доходу, компенсація додаткових витрат у зв'язку з інфляцією, запобігання причинам, що призводять до втрати системного доходу тощо), а третім рівнем — надання соціальних послуг, які забезпечують трудову активність, участь у громадському житті (програми професійної перекваліфікації, створення додаткових робочих місць тощо).

Такий підхід, як вбачає А.Ф. Приходько, здатен призвести до зміни соціальних функцій держави, оскільки повинні створюватися умови для самостійного вирішення населенням більшості власних соціальних проблем, з іншого — продовжувати утримання непрацездатних та надавати допомогу соціально незахищеним верствам населення та членам їх сімей. Ми вважаємо, такий підхід повинен ґрунтуватися не на зміні соціальної функції України як соціальної держави, а на розширенні функцій та змісту соціального забезпечення, зокрема малозабезпечених осіб та малозабезпечених сімей.

Нагадаємо, що соціальне забезпечення виконує наступні функції [8, с. 18-20]:

- «економічну – оскільки здійснюється матеріальна підтримка особи у разі втрати нею засобів до існування чи їх недостатності (пенсії, допомоги, соціальні послуги, пільги, компенсації);
- виробничу – оскільки багато видів соціального забезпечення залежить від трудової діяльності, а в окремих випадках від характеру їх та розміру винагороди за працю;
- реабілітаційну – оскільки поновлюється втрачений соціальний статус за допомогою різних видів реабілітації (медична, професійна, соціальна);
- соціальну – оскільки виступає способом соціального захисту, що гарантовано конституційним правом у разі настання соціальних ризиків;
- політичну – оскільки реалізується через соціальну політику держави стосовно надання адресної підтримки незахищених верств населення, створення умов для забезпечення достатнього життєвого рівня населення, розвитку освіти, культури, поліпшення охорони здоров'я;
- демографічну – оскільки спрямовується на підтримку сімей з дітьми, підвищення тривалості життя, сприяння формуванню і розвитку сім'ї;
- виховну – оскільки впливає на свідомість людей з метою прищеплення їм таких рис, як працелюбство, ощадливість, впевненість, турбота, благодійництво, любов до здорового способу життя, дисциплінованість».

Зрозуміло, що реалізація означених функцій може бути здійсненою через певні заходи нормативно-правового характеру з розширення мережі соціальних закладів, що здійснюють соціальне обслуговування шляхом надання соціальних послуг малозабезпеченим особам (сім'ям). Соціальна допомога фахівців малозабезпеченим особам (сім'ям), на нашу думку, повинна бути доцільною діяльністю з подолання малозабезпеченості, в результаті якої задовольняються потреби щодо повноцінної життєдіяльності. До основних форм адресної диференційованої допомоги малозабезпеченим особам (сім'ям) належать грошова (готівкова або безготівкова) допомога, допомога у натуральній формі, а також допомоги у вигляді субсидій на оплату житлово-комунальних послуг.

Соціальні послуги малозабезпеченим особам (сім'ям) здійснюються як доцільна діяльність фахівців державних та недержавних соціальних закладів (організацій) шляхом взаємодії з конкретним клієнтом (групою клієнтів), яка спрямована на подолання складних життєвих обставин та відновлення соціального статусу і повноцінної життєдіяльності. Система соціальних послуг структурно представлена наступними компонентами [2, с. 27]:

- «об'єкти соціальних послуг – клієнти, групи клієнтів, що мають потреби та зацікавленість щодо вирішення своїх життєвих обставин;
- суб'єкти соціальних послуг – фахівці, соціальні заклади, що реалізують професійні інтереси в сфері соціальних послуг, а також клієнти-волонтери;
- стандарти і норми соціальних послуг, оцінка потреб щодо їх надання, технології і форми надання послуг;
- матеріально-фінансові ресурси, кадрові та управлінські ресурси закладів, що надають соціальні послуги;
- соціальні зв'язки і відносини, що формуються в процесі взаємодії «об'єкт – суб'єкт»;
- матеріальна та духовна культура об'єктів та суб'єктів соціальних послуг;
- результат ефективності і якості надання соціальних послуг».

За цією структурою соціальних послуг стає можливим чітко визначити особливості надання соціальних послуг малозабезпеченим особам (сім'ям) та організаційні засади роботи з ними.

Малозабезпечена особа (сім'я) як об'єкт надання соціальних послуг потребує індивідуального (адресного) підходу до вирішення проблем матеріального характеру, житлово-побутового характеру, з працевлаштування членів сім'ї, проблем зі здоров'ям, психолого-педагогічних проблем з урахуванням індивідуально-психологічних характеристик людини, її потреб та інтересів.

Соціальні працівники, що працюють з малозабезпеченими особами (сім'ями) виступають посередниками між державними (недержавними) установами та клієнтами, що потребують вирішення проблем шляхом здійснення соціального обслуговування, надання соціальної допомоги та соціальних послуг. Підготовленість соціальних працівників до роботи з проблемою малозабезпеченості цілком залежить від наявності відповідних знань, навичок та умінь, компетенцій фахівців щодо вибору форм та методів надання соціальних послуг згідно мети, завдань та можливостей соціальної роботи. Результативність такої підготовки стає неможливою без урахування сучасних тенденцій її становлення [4] та суб'єктивних чинників формування особистості майбутнього фахівця соціальної сфери [5].

Тенденції розвитку соціальної сфери, її модернізація суттєво впливають на процес удосконалення підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи з малозабезпеченою категорією населення. Завдання, що поставлено перед закладами

вищої освіти потребують такої організації навчального процесу, яка б орієнтувала на формування професійних компетенцій до соціального партнерства державних (недержавних) установ.

Соціальне партнерство як система відносин соціальних установ і суб'єктів надання соціальних послуг населенню (соціальні служби, соціальні заклади державного та недержавного підпорядкування) має забезпечити об'єднання зусиль та їх взаємодію стосовно спільно організованої діяльності з метою підвищення якості надання соціальних послуг малозабезпеченим особам (сім'ям). Робота соціальних працівників з категорією малозабезпечених осіб та членів їх сімей потребує чіткого додержання стандартів й соціальних норм щодо оцінювання рівня нужденності сім'ї та вибору змісту, форм та методів надання соціальних послуг. Основними принципами надання соціальних послуг виступає адресність, системність, комплексність та доступність, що реалізуються завдяки технологіям соціальної роботи.

Таким чином, соціальна робота з малозабезпеченими особами (сім'ями) як спільна діяльність соціальних закладів і громадських (благодійних) організацій з вирішення проблем, які пов'язані з ризиком малозабезпеченості спрямована на забезпечення результативності шляхом розвитку внутрішніх та особистісних ресурсів клієнтів. Цей процес потребує збільшення ролі соціального партнерства у сфері надання соціальних послуг малозабезпеченим категоріям населення та розширення змісту професійної підготовки майбутніх соціальних працівників щодо активізації такої діяльності державних та недержавних соціальних закладів.

Використана література:

1. Закон України від 01.06.2000 № 1768-III «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1768-14>.
2. 1. Малофеев И.В. Социальные услуги в системе социального обслуживания населения. – М.: «Дашков и К°», 2012. – 176 с.
3. Приходько А.Ф. Інструменти соціального забезпечення малозабезпечених осіб та сімей [електронний ресурс] // <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/7268/1/Pryhodko.pdf>
4. Савельчук І.Б. Підготовка соціальних працівників за сучасних умов: інноваційні тенденції // Вісник Житомирського державного університету ім. Івана Франка. Педагогічні науки. Випуск №1 (83). – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2016. – С.117-122.
5. Савельчук І.Б. Суб'єктивні передумови розвитку середовища підготовки соціальних працівників // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота». – 2016. – Випуск 2 (39). – С. 226-229. Сейко Н.А. Суб'єкт-об'єктні характеристики доброчинності як чинника соціалізації особистості (XIX – початок XX ст.) // Вісник Житомирського державного університету. Випуск 44. Педагогічні науки. – 2009. – С.59-63.
6. Сейко Н.А. Доброчинність у сфері освіти України (XIX – початок XX століття) [Текст]. Автореферат ... док. пед. наук, спец.: 13.00.05 – соціальна педагогіка / Н.А.Сейко. – Луганськ: Луганський нац. ун-т ім. Т. Шевченка, 2009. – 44 с.
7. Сташків Б.І. Теорія права соціального забезпечення: Навч. посіб. – К.: Знання, 2005. – 405 с.

САВЕЛЬЧУК ИРИНА БОРИСОВНА, ГАПИЧ ЮЛІЯ ВЛАДИМИРОВНА.

Особенности организации социальной работы с малообеспеченными семьями: механизмы сотрудничества и взаимодействия.

В статье осуществлен теоретический анализ современных подходов к проблеме организации социальной работы с малообеспеченными лицами и членами их семей. Актуализировано социальную значимость системы социальной защиты, поддержки и помощи социально незащищенных категорий населения. Охарактеризованы современные тенденции становления практической деятельности социальных работников с малообеспеченными семьями в Украине. Определены особенности влияния механизмов сотрудничества государственных социальных учреждений с общественными и благотворительными организациями на специфику работы с малообеспеченными категориями населения. Обосновывается значение профессиональной подготовки специалистов социальной сферы. Отмечается, что именно выбор направлений совершенствования подготовки будущих социальных работников выступает важным фактором улучшения качества предоставления социальных услуг.

Ключевые слова: малообеспеченность, организация социальной работы, малообеспеченные лица и семьи, механизмы сотрудничества, условия совершенствования подготовки специалистов социальной сферы.

SAVELCHUK IRINA, HAPYCH YULIA. *Specifics of social work with low-income families: the mechanisms of cooperation and collaboration.*

The article is a theoretical analysis of modern approaches to the problem of organizing social work with low-income individuals and their families. Actualized social importance of the social protection system, support and assistance to socially vulnerable categories of the population. We characterize the modern tendencies of practical activities of social workers from low-income families in Ukraine. The features of the influence of the social mechanisms of cooperation between state institutions with public and charitable organizations at the specifics of working with the poor. Substantiates the importance of vocational training of experts of social sphere. It is noted that it is the choice of ways to improve training of future social workers is an important factor in improving the quality of social services.

Keywords: low income, the organization of social work, low-income individuals and families, the mechanisms of cooperation and collaboration, conditions of perfection of preparation of experts of social sphere.

УДК 364-322:005

Тимошенко Н.Є., Кирилюк О.В.

**СКЛАДОВІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО ІМІДЖУ МАЙБУТНЬОГО
СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА**

Рівень розвитку країни характеризується її ставленням до незахищених верств населення. Підвищення загального благополуччя громадян, використання ефективних методів допомоги у подоланні складних життєвих обставин та впровадження дієвої профілактики негативних явищ постають як важливі потреби соціального середовища. Існуюча тенденція розвитку сучасного суспільства полягає у посиленні уваги до соціальної сфери і, відповідно, до потреб та інтересів населення. Важливим чинником,